

Õiguskantsleri nõunik selgitab: pereliikmed ei pea tingimata oma töökohta jätma ning eakat ema hooldama hakkama

Kristi Ploom
õiguskantsleri nõunik



RatastoolidFoto: Ester Vaitmaa

Ikka ja jälle tõusetub küsimus, kui palju ja millal peab omavalitsus aitama inimest, kes ise enam toime ei tule. Mida siis ikkagi võib abivajaja vallalt või linnalt oodata?

Eelkõige peab täisealine inimene ise oma igapäevaeluga hakkama saama. Vajadusel tuleb perel teda aidata. Need alustalad tulevad juba põhiseadusest. Selle tõdemusega põhiseadus aga ei lõpeta. Ka riigil on kohustus aidata inimest, kui tal pole enam jaksu, võimalusi või oskusi enda ja oma pere abiga toime tulla. Selle kohustuse täitmiseks on Riigikogu näinud ette rea sotsiaalteenuseid, millest paljusid peavad pakkuma oma inimestele just vallad-linnad.

Anna märku, et abi on vaja

Vastupidiselt laialt levinud arvamusele ei pea pereliikmed oma töökohta jätma ja ise oma eakat ema või täisealist puudega last koju hooldama jääma. Täisealist abivajajat ei pea pereliikmed isiklikult hooldama, aga soovi korral võivad seda loomulikult teha. „Soovi korral“ hooldamine ei tohiks aga olla pealesunnitud valik.

Niisiis, näiteks kui on näha, et taat ei tule enam kodus elamisega päris üksi toime, puudega inimene tahaks tööle minna, kuid vajab abi transpordiga, või naaber on jäänud SMS-laenude küüsi, tuleks neil (või lähedastel) pöörduda abi saamiseks valla või linna poole. Iga omavalitsus peab selgitama välja, milles inimene abi vajab ja milline abi teda aitaks. Inimesel lasub aga kohustus teha abi saamiseks omavalitsusega koostööd.

Iga omavalitsus peab olema valmis pakkuma:

- vajalikkude abi kodus, kui täisealine päris ise enam kõigega hakkama ei saa (koduteenus) või hooldekodus, kui inimene kodus iseseisvalt toime ei tule (nn üldhooldekoduteenus), või määrama talle hooldaja, kes aitab tal oma õigusi ja kohustusi täita (täisealise hooldus);
- abivajajale toetust iseseisva toimetuleku tõstmiseks või lapse arengu toetamiseks juhendamise, motiveerimise ning arendamise kaudu (tugiisikuteenus);
- puudega inimesele vajadusel abi igapäevaelu toimingutes (isikliku abistaja teenus) või tööle, kooli või arsti juurde minekuks sobivat transpordivõimalust (sotsiaaltransporditeenus);
- ajutist ööbimiskohta (varjupaigateenus), vajadusel lisaks turvalist keskkonda ja esmast kriisiabi (turvakoduteenus);
- abi vajadustele vastava eluruumi tagamisel, sh puudega inimesele vajalike kohanduste tegemisel (eluruumi tagamine);
- abi võlgade küüsi langenud inimestele (võlanõustamisteenus);
- abi väikese lapse ning raske või sügava puudega lapse hoidmisel (lapsehoiuteenus).

Inimene ei saa ise endale meelepärast teenust valida. Üheteistkümne eelmainitud teenuse hulgast valib omavalitsus ise välja selle teenuse, mis konkreetset inimest kõige paremini aitab. Valikut ei saa ta teha suvaliselt. Sobiva

teenuse valimisel tuleb tal arvestada muu hulgas inimese abivajadust ja tema taht ning eelistada teenust, kus inimene saab oma elu võimalikult palju ise korraldada. Samuti tuleb arvestada, et avalikku raha kasutataks säästlikult ja otstarbekalt. Sobivat abi tuleb inimesele anda siis ja nii palju, kui tal seda vaja on.

Teenuse eest tasumine

Sotsiaalteenuseid ei pea inimene saama ilmtingimata tasuta. Kui teenuse eest tasumine on inimesele jõukohane, jääb see kohustus eelkõige talle. Kui täisealine ise kogu teenuse eest tasuda ei jaks, peab appi tulema pere. Abistamist saab oodata ja nõuda vaid abivajaja täisealiseks saanud lastelt ja lastelastelt, vanematelt ja vanavanematelt, samuti abikaasalt. Kui puudega täisealisel on pereliikmetest vaid õde või vend, siis nad küll võivad tasumises osaleda, kuid neil pole selleks kohustust.

Veel tuleb vaadata, kas pereliikmelt saab üldse oodata raha maksmist. Kui eakas ei ole oma tüdruku selle lapseas ülal pidanud, ei pruugi ka tüdruku oma vanema abistamise kohustust olla. Võib ka olla, et pereliikmel pole piisavalt raha abistamiseks, kuna tal on näiteks vaja hoolitseda oma alaealiste laste eest. Igal juhul peab aga vaatama, mil määral inimesed teenuse eest maksta jõuavad ning vastavalt sellele nendelt ka panustamist oodata.

Kui inimesel ja perel pole raha piisavalt, ei tohi inimest siiski vajaliku abita jätta. Abikäe peab ulatama vald või linn, makstes vajadusel puudujääva osa ise. Kui eaka lapsed tasumises osalema ei soostu, peab vald või linn ise hindama, kas lastel on õigus tasumisest keelduda ja kas eakas on võimeline nõudma neilt elatist. Kui pole, tuleb omavalitsusel teenuse eest esmalt ise tasuda ja seejärel nõuda juba (kohtu kaudu) lastelt raha tagasi. Lastel tuleb aga arvestada, et sel juhul võivad lisanduda nende makstavale osale juurde ka omavalitsuse kohtukulud. Oluline on aga seejuures, et abi vajav inimene ei jääks saatuse meelevalda, vaid saaks vajadustele vastavat abi piisavalt kiiresti.

Rahulolematus pakutuga

Võib juhtuda, et omavalitsus ja inimene ei jõua sobiva teenuse osas üksmeelele. Inimene peab sobivaks näiteks koduteenust, vald aga hoopis tugiisikuteenust. Vastu tahtmist ei saa reeglina ühtegi teenust inimesele peale sundida. Samas peab inimene arvestama, et kui ta keeldub põhjuseta pakutud sotsiaalteenusest, võib ta jäädagi vajaliku abita.

Kui inimene näiteks siiski põhjendatult leiab, et omavalitsuse pakutud teenus talle ei sobi või jäi üldse abita, kuigi oleks pidanud abi saama, tuleb inimesel endal oma õiguste eest seista.

Inimesel on võimalik omavalitsuse otsuse peale kaevata reeglina 30 päeva.

Siin on kaks võimalust:

- selle otsuse võib vaidlustada (esitada vaide). Vaie tuleb esitada otsuse teinud vallale või linnale. Vaide esitamine on tasuta ning selle kirjutamiseks pole vaja juristi abi. Vaides tuleb põhjendada, millise otsusega inimene rahul pole ja miks.
- kui inimene pole ka vaideotsusega rahul, on võimalus pöörduda halduskohtusse kaebusega. Kohtule võib kaebuse esitada ka siis, kui inimene vaiet esitada ei soovi. Kaebuse esitamisel tuleb tasuda riigilõivu, võimalik on aga paluda kohtult selle tasumisest vabastamist. Ka kaebuse koostamisel ei ole vajalik juristi abi. Juhiseid kaebuse kirjutamiseks leiab Eesti kohtute kodulehelt www.kohus.ee.